

OSOBOWE NOMINA AGENTIS NA BIAŁOSTOCCZYŹNIE W BADANIACH PROFESORA MICHAŁA SAJEWICZA

AGNIESZKA GORAL

Maria Curie-Skłodowska University in Lublin

PERSONAL NOMINA AGENTIS FROM THE BIALYSTOK REGION IN THE WORKS OF PROF. MICHAŁ SAJEWICZ. The article presents the achievements of Professor Michał Sajewicz in the field of research on the category of personal *nomina agentis* on the Polish-Belarusian border (the Białystok region in Poland). The source materials consist of Sajewicz's publications dedicated to the functioning and derivation of masculine-personal names with a suffixal word-formation in central and southern parts of the Białystok region, including monographs and scholarly articles published, among others, in journals such as *Rozprawy Sławistyczne*, *Slavia Orientalis*, *Etnolingwistyka*, *Roczniki Humanistyczne KUL*, *Acta Albaruthenica*, *Acta Polono-Ruthenica*, *Belarusica-Albaruthenica*. The analysis is based on the descriptive method, while the publications are analyzed in a chronological order (from the earliest issued). The study proves that the Lublin researcher has contributed significantly to the enrichment of the knowledge about the state of the southernmost dialects located in the Białystok region, belonging to the south-western Belarusian dialect. In the scope of analysis, he revealed that the process of derivation does not differ significantly from the wording of the noun in the standard Belarusian language.

Keywords: Michał Sajewicz, *nomina agentis*, Białystok region dialects, Belarusian dialects, dialectal word-formation

Celem artykułu jest analiza wkładu naukowego profesora Michała Sajewicza w badania nad kategorią osobowych nazw wykonawców czynności (*nomina agentis*) na pograniczu polsko-białoruskim. Jako baza materiałowa zostały wykorzystane publikacje sławisty, obejmujące monografie oraz artykuły naukowe (zob. *Sources*), wydane między innymi w takich czasopismach, jak *Rozprawy Sławistyczne*, *Slavia Orientalis*, *Etnolingwistyka*, *Roczniki Humanistyczne KUL*, *Acta Albaruthenica*, *Acta Polono-Ruthenica*, *Biełarusika-Albaruthenica*. Analizowane materiały poświęcone są funkcjonowaniu i derywacji nazw męskosobowych z sufiksalnym formantem słowotwórczym. Nazwy te odnotowano podczas eksploracji terenowych prowadzonych w latach 1974–79 oraz 1988–96 w kilkudziesięciu wsiach położonych na Białostocczyźnie środkowej i południowej.

Prof. dr hab. Michał Sajewicz jest jednym z najbardziej znanych i zasłużonych sławistów-dialektologów naszych czasów. Swoje losy związał z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, ale pochodzi z Białostoczczyzny. Urodził się 15 czerwca 1949 r. w Lewkowie Nowym w województwie podlaskim (powiat hajnowski, gmina Narewka). Edukację rozpoczął w 1956 r., początkowo w szkole podstawowej w Lewkowie Starym, następnie – w 1963 r. – w Liceum Ogólnokształcącym nr 10 z językiem białoruskim w Hajnówce. W 1967 r. podjął studia wyższe na filologii rosyjskiej na UMCS w Lublinie. Pracę magisterską pt. *Gwara ruska okolic Narewki w pow. hajnowskim (fonetyka – fleksja)* napisał pod kierunkiem znanego sławisty, prof. dr hab. Michała Łesiowa. W czerwcu 1972 r. Michał Sajewicz uzyskał tytuł zawodowy magistra filologii rosyjskiej, a od 1 października 1972 r. podjął pracę w Zakładzie Filologii Rosyjskiej UMCS. Jako młody asystent kontynuował badania nad słowotwórstwem rzeczowników w gwarach białoruskich Białostoczczyzny.

W 1983 r. Michał Sajewicz uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie liczącej 624 strony rozprawy doktorskiej pt. *Słowotwórstwo rzeczowników w gwarach wschodniosłowiańskich na terenie byłego powiatu hajnowskiego*. Następnie kontynuował badania nad słowotwórstwem rzeczowników w gwarach białoruskich Białostoczczyzny. Równoległe z eksploracją terenową materiału gwarowego prowadził prace nad rozprawą habilitacyjną poświęconą nazwom subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny, a ich zwieńczeniem była wydana w 2002 r. monografia pt. *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny. Deverbativa, deadiectiva*, przedłożona w styczniu 2003 r. Radzie Wydziału Humanistycznego UMCS jako rozprawa habilitacyjna.

Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego w zakresie językoznawstwa słowiańskiego badania Michała Sajewicza koncentrowały się głównie wokół takich zagadnień, jak: słowotwórstwo rzeczowników w gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny ze szczególnym uwzględnieniem nadnarwiańskich gwar białoruskich, antroponimia polsko-białorusko-ukraińskiego pogranicza językowego, zróżnicowanie etniczne, wyznaniowe i językowe mieszkańców Białostoczczyzny wschodniej, Białoruś – kraj między Wschodem i Zachodem (przeszłość i współczesność).

Najwięcej publikacji M. Sajewicz poświęcił słowotwórstwu rzeczowników osobowych z formantem sufiksальnym na pograniczu polsko-białoruskim na Białostoczczyźnie. Badania tej problematyki prowadził ponad dwadzieścia lat, a ich wyniki analizował przy wykorzystaniu różnorodnych narzędzi (między innymi kwestionariuszy do badań gwarowych, nagrań rozmów z informatorami, źródeł archiwalnych, baz internetowych), ponadto w publikacjach naukowych odwoływał się do osiągnięć najznakomitszych polskich i europejskich sławistów (zarówno językoznawców, jak i badaczy kultury), między innymi E.

Smułkowej (Smułkowa 1968), M. Kondratiuka (Kondratiuk 1964, 1976, 1981, 1995), M. Tichoniuka (Tichoniuk 1988), M. Łesiowa (Lesiow 1994, 2000), S. Gali (Gala 1975, 1981), S. Glinki (Glinka 1960), E. Mironowicza (Mironowicz 1993), A. Leszczyńskiego (Leszczynski 1989), A. Sadowskiego (Sadowski 1991), J. Wiśniewskiego (Wisniewski 1964a, 1964b, 1977a, 1977b, 1980), W. Kuraszkiewicza (Kuraszkiewicz 1939, 1969), K. Dejny (Dejna 1973, 1976, 1991), a także A. Ziemskiej (Zemskaya 1992), W. Łopatina (Lopatin 1977), I. Ułuchanowa (Ułuchanov 1977), L. Szakuna (Shakun 1978), P. Sciacki (Sciacko 1970).

Pionierski artykuł poświęcony kategorii osobowych *nomina agentis* na Białostocczyźnie ukazał się w 1977 r. i nosił tytuł *Dewerbalne „nomina agentis” w gwarach wschodniostowiańskich okolic Puszczy Białowieskiej na terenie PRL* (Sajewicz 1977). Autor dowodził w nim, że w badanych gwarach najbardziej produktywny jest typ słowotwórczy z formantem *-un*, poświadczony w 33 nacechowanych emocjonalnie derywatach dewerbalnych, por. *bałbatun*¹ ‘ten, kto bełkocze, tj. mówi niewyraźnie’, *brachun* ‘ten, kto mówi dużo i bez sensu’, *dryhun* ‘ten, kto drży, na przykład z powodu choroby układu nerwowego’ (Sajewicz 1977: 203). Do produktywnych badacz zaliczył także derywaty osobowe z sufiksami *-ło* (22 derywaty: por. *bl’uskało* ‘ten kto mruga oczami’, *brontało* ‘ten, kto włóczy się bez celu’, *harkało* ‘ten, kto jest niedelikatny w mówieniu i byciu’), *-nik* (por. *kaładnik* ‘ten, kto kolęduje, kolędnik’, *kiraunik* ‘ten, kto kieruje (czymś)’), do grupy derywatów o średniej produktywności – typy słowotwórcze nazw działacza między innymi z formantem *-ač* (por. *charkač* ‘ten, kto chrząka’, *nahaniač* ‘ten, kto nagania zwierzynę podczas polowania’), z kolei do najmniej produktywnych – z formantami *-ak* (por. *spiwak* ‘ten, kto śpiewa’, *wazak* ‘ten, kto wozi (coś)’), *-ar* (por. *buntar* ‘ten, kto się buntuje (przeciwko czemuś)’, *handl’ar* ‘ten, kto handluje (czymś)’), *-ciel* (por. *učyciel* ‘ten, kto uczy (czegoś)’), *-ant* (por. *praktykant*).

Na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku M. Sajewicz kontynuował badania poświęcone derywacji sufiksальной kategorii osobowych *nomina agentis* w gwarach białoruskich na Białostocczyźnie. Istotne ustalenia dotyczące interesującej go problematyki poczynił między innymi w artykułach *Dublety strukturalne w kategorii dewerbalnych „nomina agentis” w gwarach pogranicza białorusko-ukraińskiego na Białostocczyźnie* (Sajewicz 1989), *Produktywne typy słowotwórcze dewerbalnych nazw agentywnych w gwarach białoruskich okolic Narewki i Białowieży na Białostocczyźnie* (Sajewicz 1990) oraz *Dewerbalne „nomina agentis” z formantami „-ło”, „-un” w gwarach białoruskich okolic Narewki na Białostocczyźnie* (Sajewicz 1995a).

Artykuł *Dublety strukturalne w kategorii dewerbalnych „nomina agentis” w gwarach pogranicza białorusko-ukraińskiego na Białostocczyźnie* (Sajewicz 1989), badacz poświęcił

1 Tu i dalej: zastosowano uproszczony zapis rzeczowników gwarowych.

synonimom słowotwórczym. Dokonał zestawienia i analizy około tysiąca dewerbalnych synonimicznych jednostek leksykalnych, zanotowanych w peryferyjnych gwarach białoruskich okolic Narewki i Białowieży. Lubelski sławista wykazał, że na badanym obszarze najdłuższe szeregi synonimiczne tworzą derywaty ekspresywne, zwłaszcza nacechowane pejoratywnie. Ustalił ponadto, że dublety najczęściej występują pomiędzy formantami wykazującymi identyczną lub zbliżoną dystrybucję, a w szeregach synonimicznych za najbardziej produktywne uznał formanty słowotwórcze *-ło*, *-un* oraz *-ač*.

W 1990 r. M. Sajewicz opublikował artykuł pt. *Produktywne typy słowotwórcze dewerbalnych nazw agentywnych w gwarach białoruskich okolic Narewki i Białowieży na Białostocczyźnie* (Sajewicz 1990). Autor przeanalizował w nim 1140 dewerbalnych nazw agentywnych (w tym 835 *nomina agentis* oraz 305 *nomina instrumenti*), utworzonych przy pomocy 159 sufiksalnych formantów słowotwórczych. Analiza wykazała, że w urabianiu odczasownikowych nazw działacza w badanych gwarach uczestniczy 121 formantów, zaś nazw narzędzi – 69, przy czym za pomocą 31 formantów utworzono zarówno nazwy działacza, jak i nazwy narzędzi. Wśród nazw osobowych do najliczniej reprezentowanych badacz zaliczył typy słowotwórcze z sufiksami *-ca* (por. *k'irouca*, *marnatrauca*), *-ec* (por. *kas'ec*, *kup'ec*), *-lec* (por. *rydal'ec*, *sk'ital'ec*), *-lnica* (por. *padbiral'nica*, *vyšyval'nica*), *-uxa* (por. *rahatuxa*, *šaptuxa*), *-aka* (por. *čytaka*, *sp'ivaka*), *-čyk* (por. *danoščyk*, *paravoščyk*) *-c'el'* (por. *mučyc'el'*, *paručyc'el'*), *-ar* (por. *handl'ar*, *p'ekar*). Pozostałe formanty (z wyjątkiem sufiksu *-dło*, który urabiał wyłącznie nazwy narzędzi, por. *kavadło*) tworzyły zarówno nazwy osobowe, jak i nieosobowe, a największą produktywność przejawiały typy słowotwórcze z formantami *-ło* (por. *duło*, *krapilo*), *-un* (por. *havarun*, *svistun*), *-auka* (por. *dyndauka*, *dyxauka*), *-nik* (por. *kal'adnik*, *padl'iznik*), *-ač* (por. *braxač*, *matač*), *-ńica* (por. *čaraŋnica*, *šatkaŋnica*), *-ka* (por. *płačka*, *trutka*), *-ačka* (por. *kapačka*, *s'ikačka*), *-arka* (por. *pl'atkarka*, *sušarka*), *-uška* (por. *havaruška*, *karmuška*).

Najbardziej produktywnym typom słowotwórczym w kategorii osobowych *nomina agentis* M. Sajewicz poświęcił artykuł *Dewerbalne nomina agentis z formantami „-ło”, „-un” w gwarach białoruskich okolic Narewki i Białowieży na Białostocczyźnie* (1995). Prezentowana w nim analiza powstała na bazie materiału zebranego w latach 1974–1979 we wsiach Łuka, Siemianówka, Lewkowo Stare, Lewkowo Nowe, Eliaszuki, Kapitańszczyzna, Narewka, Bernadzki Most, Skupowo, Masiewo, Białowieża, Pogorzelce i Teremiski. Badacz opisał łącznie 435 derywatów. Na podstawie przeprowadzonej analizy udowodnił, że obydwa sufiksy mają charakter typowo gwarowy i cechuje je wysoka produktywność zarówno w gwarach białoruskich, jak i ukraińskich.

Na początku XXI w. M. Sajewicz kontynuował badania nad kategorią *nomina agentis* w gwarach Białostocczyzny, a szczególną uwagę poświęcił osobowym *nomina agentis*

z sufiksalnymi formantami słowotwórczymi: *-ło*, *un* (Sajewicz 2000c, 2000a, 2007), *-nik* (Sajewicz 2003, por. Sajewicz 2000c, 2000a), *-ač* (Sajewicz 2000a, 2005, 2007), *-ak* (2006).

W artykułach *Suffiksalnie słowoobrazowanie otgłagolnych nazwanij subjektow diejstwij w biełorusskich goworach wierchniego tieczenija rieki Nariew w biełostockskom riegionie (Polsza)* (2000), *Desubstantywne osobowe nazwy subiektów właściwości z formantem sufiksalnym w nadnarwiańskich gwarach biełorusskich Biełostoczczyzny* (2000a) oraz *Odczasownikowe nazwy subiektów z formantami „-ło”, „-un”, „-ač” w nadnarwiańskich gwarach Biełostoczczyzny* (2007) sławista poszerzył analizowany materiał o jednostki zebrane w latach 1988–1996, jednakże ich opis ograniczył do nazw motywowanych czasownikami oznaczającymi działalność aparatu artykulacyjnego człowieka. Wykazał, że sufiksy *-ło*, *-un*, *-ač* posiadają wysoki potencjał w derywacji sufiksalnych nazw osobowych i stanowią 62% ogółu rejestru formantów słowotwórczych aktywnych w opisywanych gwarach (Sajewicz 2007). Szczegółowa analiza semantyczna pozwoliła z kolei ustalić, że derywaty z sufiksami *-ło*, *-un*, *-ač* z reguły wyrażają lekceważący, niechętny lub pogardliwy stosunek mówiącego do osoby, która wykonuje czynność nazwaną podstawą słowotwórczą.

Artykuł *Z metodologii badań nad słowotwórstwem peryferyjnych gwar biełorusskich Biełostoczczyzny* (Sajewicz 2001) autor poświęcił z kolei desubstantywnym osobowym *nomina agentis*. Badacz wykazał, że opisywaną kategorię cechuje wielość możliwych ról i kombinacji komunikowanych przez podstawę słowotwórczą i formant: agens i obiekt, agens i rezultat, agens i instrument, agens i sposób wykonywania czynności, agens i czas wykonywania czynności. Ich analiza pozwoliła na wyodrębnienie szesnastu grup derywatów: odobiektowe nazwy subiektów, odrezultatywne nazwy subiektów, odmaterialowe nazwy subiektów, odmiejscowe nazwy agentywne, odmiejscowe nazwy nieagentywne (nazwy mieszkańców), nazwy posiadaczy, nazwy amatorów, nazwy zwolenników idei i poglądów, nazwy subiektów właściwości, nazwy uczestników zdarzeń, odsposobowe nazwy subiektów, nazwy elementów zbiorów, nazwy symilatywne, nazwy pokrewieństwa, nazwy temporalne¹ (Sajewicz 2001: 91).

Najpełniejszą analizę osobowych *nomina agentis* w nadnarwiańskich gwarach biełorusskich Biełostoczczyzny M. Sajewicz przedstawił w monografiach: *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach biełorusskich Biełostoczczyzny. Deverbativa, deadiectiva* (Sajewicz 2002) oraz *Odczasownikowe pejoratywne nazwy subiektów*

1 W artykule *Z metodologii badań...* M. Sajewicz zawarł również ważne postulaty metodologiczne, a za najważniejszy z nich uznał zasadę kompleksowego opisu systemu słowotwórczego danej gwary bądź poszczególnych jej elementów w obrębie typów lub kategorii słowotwórczych (Sajewicz 2001: 99).

z formantem sufiksalnym w gwarach białoruskich okolic Lewkowa Starego na Białostocczyźnie (Sajewicz 2019).

Punktem wyjścia w przedłożonej w 2003 r. jako rozprawa habilitacyjna monografii *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostocczyzny. Deverbativa, deadiectiva* była ogólna charakterystyka terenu badań w aspekcie historycznym, socjologicznym, a także lingwistycznym. W pracy autor usystematyzował opis systemu fonologicznego najdalej na południe położonych gwar na terenie Białostocczyzny, należących do południowo-zachodniego dialektu języka białoruskiego, a w części praktycznej opisał dewerbalne i deadiektywne *nomina agentis* (2630 derywatów), tworzące odpowiednio 81 i 56 typów słowotwórczych. Typy te badacz podzielił pod względem liczebności na sześć grup: typy o bardzo wysokiej liczebności (ponad 100 derywatów), wysokiej (51–100), znacznej (21–50), średniej (11–20), niskiej (6–10) oraz bardzo niskiej (2–5). Ustalił, że w badanych gwarach wśród rzeczowników utworzonych od podstaw czasownika największą liczbę stanowią nazwy z formantami słowotwórczymi *-ło* (340 przykładów, por. *brontało, cmokało*), *-ač* (337, por. *adbirač, trapač*), *-un* (247, por. *braskatun, brykun*), a także między innymi *-nik* (93), *-aŭka* (74), *-lnik* (58), *-ak* (46), *-c'el* (44), *-aka* (37), *-čyk* (32), *-lščyk* (31), *-ca* (30), *-ščyk* (30), *-niec* (26), *-ar* (26), *-ec* (25). Z kolei w grupie derywatów deadiektywnych najliczniejszy zbiór stanowiły nazwy subiektów z formantami *-ik* (130 nazw, por. *dabraduśnik, kalisnik*), *-ec* (102, por. *bajazlivec, zazdronec*), *-ač* (81, por. *basáč, łysáč*), *-ak* (80, por. *bas'ak, prasc'iak*), a także *-un* (39), *-ota* (26), *-eča* (18).

Wnioski zawarte w monografii *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostocczyzny. Deverbativa, deadiectiva* stały się podstawą dalszych badań nad kategorią osobowych *nomina agentis* na pograniczu polsko-białoruskim. Badania te M. Sajewicz prowadził przez kolejne kilkanaście lat, a ich rezultaty opublikował w rozprawie *Odczasownikowe pejoratywne nazwy subiektów z formantem sufiksalnym w gwarach białoruskich okolic Lewkowa Starego na Białostocczyźnie* (Sajewicz 2019). Monografia ta powstała na kanwie materiału gwarowego, obejmującego 1365 nazw męskoosobowych nacechowanych pejoratywnie *nomina agentis*, zanotowanych podczas eksploracji terenowych w okolicach Lewkowa Starego na Białostocczyźnie.

Materiał został pogrupowany według 84 typów słowotwórczych należących do kategorii dewerbalnych nazw subiektów z formantem sufiksalnym. Analizowane rzeczowniki stanowiły w zdecydowanej większości derywaty określające męskoosobowych wykonawców czynności używane w znaczeniu skłonnościowym, por. *aśukaniec, bałbatun, drymko, kanbinator, padmanščyk, rydalec, turzač, vyjec*. Badanie dowiodło, że w derywacji gwarowych *nomina agentis* najwyższą frekwencję posiadają leksemy z formantami słowotwórczymi *-ło* (326), *-ač* (239), *-un* (210), *-nik* (59), *-aŭka* (59), *-aka* (38), *-ak* (36), *-ciel* (23), *-niec* (22).

W rozprawie M. Sajewicz dowiódł, że w badanych gwarach ponad 70% rzeczowników osobowych należących do kategorii *nomina agentis* posiada ujemne nacechowanie stylistyczne. W nawiązaniu do prac S. Grabiasa (Grabias 1980), sławista wyróżnił cztery grupy pejoratywów: nazwy urobione neutralnym formantem słowotwórczym od nacechowanej ujemnie podstawy czasownikowej (por. *dakučnik, narykalnik*), nazwy urobione pejoratywnym formantem słowotwórczym od neutralnej stylistycznie podstawy czasownikowej (por. *pisaka, spivaka*), nazwy urobione pejoratywnym formantem słowotwórczym od nacechowanej ujemnie podstawy czasownikowej (por. *rydal, ryksa*), nazwy urobione melioratywnym formantem słowotwórczym od nacechowanej ujemnie podstawy czasownikowej (por. *łazik, psocik*). Badane derywaty ekspresywne wyrażały – w ujęciu M. Sajewicza – różnorodne emocje (niedowierzenie, niezadowolenie, lekceważenie, dystans, zniecierpliwienie, ironię, złośliwość, zazdrość, pogardę), a ich klasyfikacja semantyczna opierała się na analizie kontekstowej, a więc użyciu w konkretnym tekście.

Dorobek naukowy profesora Michała Sajewicza dowodzi, że lubelski badacz w sposób znaczący przyczynił się do wzbogacenia wiedzy na temat kategorii *nomina agentis* w gwarach białoruskich na pograniczu polsko-białoruskim. Usystematyzował opis systemu fonologicznego najdalej na południe położonych gwar na terenie Białostoczczyzny, należących do południowo-zachodniego dialektu języka białoruskiego. Wykazał, że w zakresie badanej kategorii nazw proces derywacji nie różni się zasadniczo od słowotwórstwa rzeczownika w literackiej odmianie języka. Rejestr typów słowotwórczych pozwolił badaczowi na wyodrębnienie formantów słowotwórczych występujących w badanych gwarach, ze szczególnym uwzględnieniem sufiksów typowo gwarowych (-un, -ło). W publikacjach naukowych derywację osobowych nazw subiektów autor zaprezentował na tle innych gwar, w pierwszym rzędzie białoruskich, częściowo ukraińskich, w mniejszym zaś stopniu polskich, jak również w porównaniu z białoruskim, ukraińskim i polskim językiem literackim, przy wykorzystaniu osiągnięć polskiej i europejskiej dialektologii.

W badaniach kategorii *nomina agentis* w gwarach nadnarwiańskich Białostoczczyzny M. Sajewicz wiele miejsca poświęcił semantyce analizowanych derywatów. Dowiódł, że nazwy subiektów czynności należą do leksyki ekspresywnej, z reguły nazywającej człowieka ze względu na cechy charakterystyczne (na przykład sposób mówienia lub poruszania się, wykonywaną czynność). Prawie wszystkie derywaty cechuje nacechowanie pejoratywne, ponadto niektóre określają człowieka w sposób lekceważący, ironiczny lub żartobliwy.

W analizowanych materiałach uwagę zwracają partie dotyczące zagadnień bezpośrednio nie związanych z opisywanym tematem, lecz pozwalające na pełniejsze omówienie tematu: zarówno w monografiach, jak i licznych artykułach naukowych opis sytuacji językowej na Białostoczczyźnie jest powiązany z faktami historycznymi (historia osadnictwa

na badanym terenie), socjologicznymi (struktura narodowościowa i społeczna badanych miejscowości, kwestie tożsamościowe), religijnymi (przynależność do konfesji), a nawet czynnikami geograficznymi (ukształtowanie terenu, naturalne granice między badanymi miejscowościami). Uwzględnienie szerokiego tła historycznego i społecznego, a także kulturowego pozwoliło M. Sajewiczowi na prezentację zagadnień powiązanych ze sobą i wzajemnie uwarunkowanych, wpisujących się w szeroki kontekst kulturowy.

Uwzględnienie tak szerokiego kontekstu w badaniach gwarowych można uznać za istotny postulat prac naukowych M. Sajewicza. Równie ważne wydają się propozycje metodologiczne sławisty: uwzględnienie w większym niż dotychczas stopniu teorii słowotwórstwa synchronicznego języków słowiańskich oraz prowadzonych współcześnie w polskich i białoruskich ośrodkach naukowych kierunków badań w zakresie słowotwórstwa, dążenie do eksploracji materiału w możliwie blisko leżących względem siebie miejscowościach w celu uzyskania kompletnej i zweryfikowanej przez dużą liczbę informatorów bazy materiałowej, wykorzystanie wielości źródeł (wywiadów, wypisów ze źródeł pisanych: prac naukowych oraz dokumentów użytkowych: metryk, aktów prawnych, świadectw, wykorzystanie internetowych baz danych), stosowanie różnorodnych metod (kwestionariuszy do badań terenowych, metody zapisu na nośnikach elektronicznych).

Dorobek naukowy M. Sajewicza w zakresie badań nad kategorią *nomina agentis* w gwarach wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny nie tylko wypełnia lukę w dotychczasowych opracowaniach z tego zakresu, ale także wskazuje innym uczonym nowe kierunki badawcze, zwłaszcza w zakresie gwarowych analiz porównawczych. Opracowanie nowoczesnych słowników gwarowych opartych na materiałach z różnych regionów Polski wydaje się zadaniem wymagającym kompleksowych badań prowadzonych przez zespoły badawcze skupione w różnych ośrodkach naukowych. Prace o takim charakterze miałyby istotne znaczenie dla zachowania i utrwalenia lokalnego dziedzictwa kulturowego na współczesnym etapie rozwoju.

REFERENCES

Sources:

- Sajewicz 1977:** Sajewicz, Michał. „Dewerbalne *nomina agentis* w gwarach wschodniosłowiańskich okolic Puszczy Białowieskiej na terenie PRL.” *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Philologica*, no 40 (1977): 201–212. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Dewerbalne *nomina agentis* w gwarach wschodniosłowiańskich okolic Puszczy Białowieskiej na terenie PRL.” *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Philologica*, no 40 (1977): 201–212.]
- Sajewicz & Czyzewski 1979:** Sajewicz, Michał & Czyzewski, Feliks. „Zróżnicowanie słownictwa rolniczego w kilku gwarach wschodniosłowiańskich na polsko-białorusko-ukraińskim pograniczu językowym.” In: Smoczyński, Paweł, ed. *Slavica Lublinensia et Olomucensia*: 151–170. Lublin: UMCS University Press, 1979. [In Polish: Sajewicz, Michał & Czyzewski, Feliks. „Zróżnicowanie słownictwa rolniczego w kilku gwarach wschodniosłowiańskich na polsko-białorusko-ukraińskim pograniczu językowym.” W: Smoczyński, Paweł, red. *Slavica Lublinensia et Olomucensia*: 151–170. Lublin: Wyd. UMCS, 1979.]
- Sajewicz 1986:** Sajewicz, Michał. „Ze studiów nad gwarami białoruskimi Białostoczczyzny na południe od Narwi.” *Rozprawy Sławistyczne*, no 1 (1986): 239–249. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Ze studiów nad gwarami białoruskimi Białostoczczyzny na południe od Narwi.” *Rozprawy Sławistyczne*, no 1 (1986): 239–249.]
- Sajewicz 1989:** Sajewicz, Michał. „Dublety strukturalne w kategorii dewerbalnych *nomina agentis* w gwarach z pogranicza białorusko-ukraińskiego na Białostoczczyźnie.” *Rozprawy Sławistyczne*, no 4 (1989): 265–271. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Dublety strukturalne w kategorii dewerbalnych *nomina agentis* w gwarach z pogranicza białorusko-ukraińskiego na Białostoczczyźnie.” *Rozprawy Sławistyczne*, no 4 (1989): 265–271.]
- Sajewicz 1990:** Sajewicz, Michał. „Produktywne typy słowotwórcze dewerbalnych nazw agentywnych w gwarach białoruskich okolic Narewki i Białowieży na Białostoczczyźnie.” *Slavia Orientalis*, no 3–4 (1990): 397–408. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Produktywne typy słowotwórcze dewerbalnych nazw agentywnych w gwarach białoruskich okolic Narewki i Białowieży na Białostoczczyźnie.” *Slavia Orientalis*, no 3–4 (1990): 397–408.]
- Sajewicz 1992:** Sajewicz, Michał. „Nasza mowa prosta, czyli o zagadnieniu białorusko-ukraińskiej granicy językowej na Białostoczczyźnie.” *Nad Buhom i Narwoju*, no 3 (4 / 1992): 15–19. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Nasza mowa prosta, czyli o zagadnieniu białorusko-ukraińskiej granicy językowej na Białostoczczyźnie.” *Nad Buhom i Narwoju*, no 3 (4): 15–19.]
- Sajewicz 1995a:** Sajewicz, Michał. „Dewerbalne *nomina agentis* z formantami *-ło*, *-un* w gwarach białoruskich okolic Narewki na Białostoczczyźnie.” *Rozprawy Sławistyczne*, no 10: 197–210. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Dewerbalne *nomina agentis* z formantami *-ło*, *-un* w gwarach białoruskich okolic Narewki na Białostoczczyźnie.” *Rozprawy Sławistyczne*, no 10: 197–210.]
- Sajewicz 1995b:** Sajewicz, Michał. „Ujaulennie małej radzimy u bielaruskamounych wiaskowych supolnasciach na Bielastoczczyźnie.” *Wiści Bielaruskaha dziaźžaunaha uniwersiteta*. Sieryja 4, no, 2: 44–48. [In Belarusian: Sajewicz, Michał. „Ujaulennie małej radzimy u bielaruskamounych

wiaskowych supolnasciach na Biełastoczczyźnie.” *Wiści Biełaruskaha dziaŕžaunaha uniwersiteta*. Sieryja 4, no, 2: 44–48.]

- Sajewicz 2000a:** Sajewicz, Michał. „Desubstantywne osobowe nazwy subiektow własciwosci z formantem sufiksalnym w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny.” *Acta Polono-Ruthenica*, no 8 (2000): 235–264. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Desubstantywne osobowe nazwy subiektów właściwości z formantem sufiksalnym w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny”. *Acta Polono-Ruthenica*, no 8 (2000): 235–264.]
- Sajewicz 2000b:** Sajewicz, Michał. „Zroźnicowanie etniczne, wyznaniowe i jezykowe Białostoczczyzny w swietle dotychczasowych badan naukowych oraz w oczach mieszkancow tego regionu.” *Biełarusika – Albaruthenica*, no 15 (2000): 68–78. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Zróźnicowanie etniczne, wyznaniowe i jezykowe Białostoczczyzny w swietle dotychczasowych badan naukowych oraz w oczach mieszkancow tego regionu.” *Biełarusika – Albaruthenica*, no 15 (2000): 68–78.]
- Sajewicz 2000c:** Sajewicz, Michał. „Suffiksualnoje slowoobrazowanije otgłagolnych nazwanij subiektow dziejstwij w bieloruskich goworach wierchniego tieczenija rieki Nariew w biełostokskom riegionie (Polsza).” In: Warchoł, Stefan, ed. *3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book*: 142–143. Lublin: UMCS University Press, 2000. [In Russian: Sajewicz, Michał. „Suffiksualnoje slowoobrazowanije otgłagolnych nazwanij subiektow dziejstwij w bieloruskich goworach wierchniego tieczenija rieki Nariew w biełostokskom riegionie (Polsza).” W: Warchoł, Stefan, red. *3rd International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Abstract Book*: 142–143. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2000.]
- Sajewicz 2001:** Sajewicz, Michał. „Z metodologii badan nad slowotworstwem peryferyjnych gwar białoruskich Białostoczczyzny.” W: Czyzewski, Feliks, ed. *Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim*: 77–104. Lublin: Wydawnictwo Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, 2001. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Z metodologii badan nad slowotworstwem peryferyjnych gwar białoruskich Białostoczczyzny.” W: Czyzewski, Feliks, red. *Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim*: 77–104. Lublin: Wydawnictwo Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, 2001.]
- Sajewicz 2002:** Sajewicz, Michał. *Derywacja sufiksualna osobowych nazw subiektow w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny. Deverbativa, deadiectiva*. Lublin: UMCS University Press, 2002. [In Polish: Sajewicz, Michał. *Derywacja sufiksualna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny. Deverbativa, deadiectiva*. Lublin: Wyd. UMCS, 2002.]
- Sajewicz 2005:** Sajewicz, Michał. „Deadiektive Personal Nomina Subiecti with a Formant -ač in Belarusian Dialects in Narewka Area of the Białystok Region.” *Roczniki Humanistyczne*, no 53 (7 / 2005): 161–176. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Deadiektywne osobowe nomina subiecti z formantem slowotwórczym -ač w gwarach białoruskich okolic Narewki na Białostoczczyźnie.” *Roczniki Humanistyczne*, no 53 (7 / 2005): 161–176.]
- Sajewicz 2006:** Sajewicz, Michał. „Personal Names of Subjects with a Formant -ač in Belarusian Dialects in Narewka Area of the Białystok Region.” In: Citko, Lilia & Siegien, Bazyli, eds. *Gwary i onomastyka pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego i słowiańsko-bałtyckiego*: 293–310. University of Białystok Press, 2006. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Osobowe nazwy subiektów z formantem slowotwórczym -ak w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny.” W: Citko, Lilia & Siegień, Bazyli, red. *Gwary i onomastyka pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego i słowiańsko-bałtyckiego*: 293–310. Białystok: Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, 2006.]

- Sajewicz 2007:** Sajewicz, Michał. „Odczasownikowe nazwy subiektów z formantami *-ło, -un, -ač* w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny.” *Acta Albaruthenica*, no 7 (2007): 246–262. [In Polish: Sajewicz, Michał. „Odczasownikowe nazwy subiektów z formantami *-ło, -un, -ač* w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny.” *Acta Albaruthenica*, no 7 (2007): 246–262.]
- Sajewicz 2019:** Sajewicz, Michał. *Dewerbal Pejorative Names of Subjects with Suffixal Formants in the Peripheral Belarusian Dialects of the Lewkowo Stare Area in the Bialystok Region*. Lublin: UMCS University Press, 2019. [In Polish: Sajewicz, Michał. *Odczasownikowe pejoratywne nazwy subiektów z formantem sufiksalnym w gwarach białoruskich okolic Lewkowa Starego na Białostoczczyźnie*. Lublin: Wyd. UMCS, 2019.]

Works Cited:

- Dejna 1973:** Dejna, Karol. *Polish Dialects*. Wrocław: Ossolineum, 1973. [In Polish: Dejna, Karol. *Dialekty polskie*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1973.]
- Dejna 1976:** Dejna, Karol. „Językowa przynależność gwar brzesko-pińskich.” In: Bajor, Kazimierz, ed. *Języki i literatury wschodniosłowiańskie*: 13–20. University of Lodz Press, 1976. [In Polish: Dejna, Karol. „Językowa przynależność gwar brzesko-pińskich.” W: Bajor, Kazimierz, red. *Języki i literatury wschodniosłowiańskie*: 13–20. Łódź: Uniwersytet Łódzki, 1976.]
- Dejna 1991:** Dejna, Karol. *Z zagadnień ewolucji oraz interferencji językowej*. University of Lodz Press, 1991. [In Polish: Dejna, Karol. *Z zagadnień ewolucji oraz interferencji językowej*. Uniwersytet Łódzki, 1991.]
- Gala 1975:** Gala, Sławomir. „Z zagadnień klasyfikacji nazw osobowych.” *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, no 21 (1975): 43–55. [In Polish: Gala, Sławomir. „Z zagadnień klasyfikacji nazw osobowych.” *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, no 21 (1975): 43–55.]
- Gala 1981:** Gala, Sławomir. „W sprawie językowej klasyfikacji nazw osobowych.” *Onomastica*, no 26 (1981): 41–51. [In Polish: Gala, Sławomir. „W sprawie językowej klasyfikacji nazw osobowych.” *Onomastica*, no 26 (1981): 41–51.]
- Glinka 1960:** Glinka, Stanisław. „Granica językowa i przykłady zróznicowania fonetycznego gwar białoruskich Białostoczczyzny.” *Sprawozdania PAN III*, no 5 (1960): 39–45. [In Polish: Glinka, Stanisław. „Granica językowa i przykłady zróznicowania fonetycznego gwar białoruskich Białostoczczyzny.” *Sprawozdania PAN III*, no 5 (1960): 39–45.]
- Grabias 1980:** Grabias, Stanisław. *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*. Lublin: UMCS University Press, 1980. [In Polish: Grabias, Stanisław. *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*. Lublin: Wyd. UMCS, 1980.]
- Kondratiuk 1964:** Kondratiuk, Michał. „Wokalizm białorusko-ukraińskich gwar powiatu hajnowskiego.” *Slavia Orientalis XIII*, no 3 (1964): 339–356. [In Polish: Kondratiuk, Michał. „Wokalizm białorusko-ukraińskich gwar powiatu hajnowskiego.” *Slavia Orientalis XIII*, no 3 (1964): 339–356.]
- Kondratiuk 1976:** Kondratiuk, Michał. „Polsko-białoruskie związki leksykalne.” *Acta Baltico-Slavica*, no 10 (1976): 303–312. [In Polish: Kondratiuk, Michał. „Polsko-białoruskie związki leksykalne.” *Acta Baltico-Slavica*, no 10 (1976): 303–312.]
- Kondratiuk 1981:** Kondratiuk, Michał. „Badania onomastyczne w regionie białostockim.” *Rocznik Białostocki*, no 15 (1981): 305–323. [In Polish: Kondratiuk, Michał. „Badania onomastyczne w regionie białostockim.” *Rocznik Białostocki*, no 15 (1981): 305–323.]

- Kondratiuk 1995:** Kondratiuk, Michal. „O metodologii badan onomastycznych na pograniczu polsko-wschodnioslowianskim i slowiansko-baltyckim.” In: Kondratiuk, Michal, ed. *Badania dialektow i onomastyki na pograniczu polsko-wschodnioslowianskim*: 195–203. University of Bialystok Press, 1995. [In Polish: Kondratiuk, Michał. „O metodologii badań onomastycznych na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim i słowiańsko-baltyckim.” W: Kondratiuk, Michał, red. *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*: 195–203. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku, 1995.]
- Kuraszkiewicz 1939:** Kuraszkiewicz, Wladyslaw. „Najwazniejsze zjawiska jezykowe ruskie w gwarach miedzy Bugiem i Narwia.” *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, no 2 (1939): 104–120. [In Polish: Kuraszkiewicz, Władysław. „Najważniejsze zjawiska językowe ruskie w gwarach między Bugiem i Narwią.” *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, no 2 (1939): 104–120.]
- Kuraszkiewicz 1969:** Kuraszkiewicz, Wladyslaw. „Tendencje bialoruskie i ukrainskie w gwarach okolic Puszczy Bialowieskiej.” *Acta Baltico-Slavica*, no 1 (1969): 247–257. [In Polish: Kuraszkiewicz, Władysław. „Tendencje białoruskie i ukraińskie w gwarach okolic Puszczy Białowieskiej.” *Acta Baltico-Slavica*, no 1 (1969): 247–257.]
- Lesiow 1994:** Lesiow, Michal. „Gwary ukrainskie miedzy Bugiem a Narwia.” *Bialostocki Przegląd Kresowy*, no 2 (1994): 13–15. [In Polish: Łesiów, Michał. „Gwary ukraińskie między Bugiem a Narwią.” *Białostocki Przegląd Kresowy*, no 2 (1994): 13–15.]
- Lesiow 2000:** Lesiow, Michal. „Z antroponimii kresowej na pograniczu jezykowo-etnicznym.” In Manczak-Wohlfeld, Elzbieta, ed. *Studia Linguistica in Honorem Stanislaw Stachowski*: 79–85. Krakow: Jagiellonian University Press, 2000. [In Polish: Łesiów, Michał. „Z antroponimii kresowej na pograniczu językowo-etnicznym.” W: Mańczak-Wohlfeld Elżbieta, red. *Studia Linguistica in Honorem Stanislaw Stachowski*: 79–85. Kraków: Wyd. UJ, 2000.]
- Leszczynski 1989:** Leszczynski, Anatol. „Z dziejow Zydow Podlasia (1487–1795).” *Studia Podlaskie*, no 2 (1989): 7–24. [In Polish: Leszczyński, Anatol. „Z dziejów Żydów Podlasia (1487–1795).” *Studia Podlaskie*, no 2 (1989): 7–24.]
- Lopatin 1977:** Lopatin, Wladimir. *Russkaja slowoobrazowatielnaja morfemika*. Moskow: Nauka, 1977. [In Russian: Лопатин, Владимир. *Русская словообразовательная морфемика*. Москва: Наука, 1977.]
- Mironowicz 1993:** Mironowicz, Eugeniusz. *Bialorusini w Polsce 1944–49*. Warsaw: PWN, 1993. [In Polish: Mironowicz, Eugeniusz. *Białorusini w Polsce 1944–49*. Warszawa: PWN, 1993.]
- Sadowski 1991:** Sadowski, Andrzej. *Narody wielkie i male. Bialorusini w Polsce*. Krakow: Jagiellonian University Press, 1991. [In Polish: Sadowski, Andrzej. *Narody wielkie i małe. Białorusini w Polsce*. Kraków: Wyd. UJ, 1991.]
- Sciacko 1970:** Sciacko, Pawal. *Narodnaja leksika*. Minsk: Nawuka i technika, 1970. [In Belarusian: Сцяцко, Павал. *Народная лексіка*. Мінск: Навука і тэхніка, 1970.]
- Shakun 1978:** Shakun, Lieu. *Slowautwarennie*. Minsk: Wysheyshaya shkola, 1978. [In Belarusian: Шақун, Леў. *Словаўтварэнне*. Мінск: Вышэйшая школа, 1978.]
- Smulkowa 1968:** Smulkowa, Elzbieta. *Słownictwo z zakresu uprawy roli w gwarach wschodniej Bialostoczczyzny na tle wschodnioslowianskim*. Wroclaw – Warsaw – Krakow: Ossolineum, 1968. [In Polish: Smułkowa, Elżbieta. *Słownictwo z zakresu uprawy roli w gwarach wschodniej*

Białostoczczyzny na tle wschodniosłowiańskim. Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1968.]

Tichoniuk 1988: Tichoniuk, Bazyli. *Antroponimia południowej Białostoczczyzny w XVI wieku*. Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstanców Śląskich, 1988. [In Polish: Tichoniuk, Bazyli. *Antroponimia południowej Białostoczczyzny w XVI wieku*. Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich, 1988.]

Uluchanov 1977: Uluchanov, Igor. *Słowoobrazowatel'naja semantika w russkom jazykie i principy jeje opisanija*. Moscow: Nauka, 1977. [In Russian: Улуханов, Игорь. *Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания*. Москва: Наука, 1977.]

Wisniewski 1964a: Wisniewski, Jerzy. „Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV wieku do połowy XVII wieku.” *Acta Baltico-Slavica*, no 1 (1964): 115–135. [In Polish: Wiśniewski, Jerzy. „Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV wieku do połowy XVII wieku.” *Acta Baltico-Slavica*, no 1 (1964): 115–135.]

Wisniewski 1964b: Wisniewski, Jerzy. „Zarys dziejow osadnictwa wiejskiego we wschodniej czesci wojewodztwa bialostockiego do polowy XVIII wieku.” *Naukowy zbornik*, no 2 (1964): 3–38. [In Polish: Wiśniewski, Jerzy. „Zarys dziejów osadnictwa wiejskiego we wschodniej części województwa białostockiego do połowy XVIII wieku.” *Naukowy zbornik*, no 2 (1964): 3–38.]

Wisniewski 1977a: Wisniewski, Jerzy. „Tatarzy spod Sokolki i Krynek.” *Kontrasty*, no 3 (1977): 18–19. [In Polish: Wiśniewski, Jerzy. „Tatarzy spod Sokółki i Krynek.” *Kontrasty*, no 3 (1977): 18–19.]

Wisniewski 1977b: Wisniewski, Jerzy. „Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny, geneza, rozwój oraz zroznicowanie i przemiany etniczne.” *Acta Baltico-Slavica*, no 11 (1977): 7–80. [In Polish: Wiśniewski, Jerzy. „Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny, geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne.” *Acta Baltico-Slavica*, no 11 (1977): 7–80.]

Zemskaya 1992: Zemskaya, Yelena. *Słowoobrazowanije kak diejatielnost*. Moscow: Nauka, 1992. [In Russian: Земская, Елена. *Словообразование как деятельность*. Москва: Наука, 1992.]